

№ 45 (494)
Снежань 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Асоба ў краязнаўстве:**
Таццяна Талецкая – стар. 2
- **Шматграннасць:** *Радзім з роду Гарэцкіх* – стар. 3
- **Задзел:** *персаналіі будучых энцыклапедыяў* – стар. 6

80 гадоў унікальнай кніжніцы –
Прэзідэнцкай бібліятэцы,
былой Урадавай бібліятэцы БССР

Фота 1950-х гадоў

Распавед чытайце на стар. 2 і 5

На тым тыдні...

✓ **26 лістапада** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя выстаўкі «**Письменник, змагар, патрыёт**», прысвечанай 110-годдзю з дня нараджэння вядомага беларускага пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, заслужанага дзеяча культуры Беларусі Піліпа Пестрака.

✓ **26 лістапада** ў мінскай галерэі «Палац мастацтва» адкрылі **выстаўку «100 гадоў беларускаму плакату»**, прысвечаную выпуску першага друкаванага беларускага плаката.

Карані плакатнага мастацтва цягнуцца з XVI – XVII стст: панегірычныя гравюры, якія інфармавалі пра навуковыя ці іншыя дыскусіі, друкаваліся ў выглядзе гравюраў з тэкстам. Сярод першых такіх гравюраў-плакатаў варта адзначыць працу Ф. Скарыны «Панегірык братаў Скарульскіх», награвіраваны ў 1604 г. у Нясвіжы Т. Макоўскім.

Аднымі з першых заснавальнікаў беларускага плаката былі Карусь Каганец, Ф. Рушчыц, П. Гуткоўскі, Я. Драздовіч, А. Тычына. Пад час Вялікай Айчыннай вайны актыўна працавалі ў гэтым жанры З. Азгур, І. Ахрэмчык, Я. Зайцаў, Б. Звінігародскі, М. Гуціеў, А. Волкаў і іншыя.

✓ **26 лістапада** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча прайшло **адкрыццё выстаўкі-прэзентацыі «Знаходкі 2013. Невядомыя аўтографы Максіма Багдановіча»**. Сёлета здарылася гістарычная падзея – былі расшуканыя тры раней невядомыя аўтографы класіка, якія і прапануюцца да агляду. *Падрабязней чытайце на стар. 2.*

✓ **26 лістапада** ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбылося адкрыццё **фотавыстаўкі «Моно»** чэшскага фатографа Марціна Странкі. У экспазіцыі прадстаўленыя 15 працаў творцы з апошняга цыкла.

Ягоня творы вядомыя па ўсёй Еўропе, у Азіі, Паўночнай і Паўднёвай Амерыцы, а выстаўкі праходзяць ў Нью-Ёрку, Лас-Анджэлесе, Токіа, Мілане, Лондане і інш.

Выстаўка будзе працаваць да 8 снежня.

✓ **У гэты ж вечар** гасцінна вітала наведнікаў яшчэ адна экспазіцыя: **выстаўка жывапісу «3 сямейнага альбома»** аб'яднання «Традыцыя» Беларускага саюза мастакоў, дзе прадстаўленыя больш за 60 працаў (Л. Дударэнка, У. Уродніча, М. Апіока, У. Ткачэнка, К. Шастакоўскага і інш.).

✓ **28 лістапада** Мастоцкая галерэя Міхаіла Савіцкага запрасіла на чарговую імпрэзу – **прэзентацыя кнігі «Міхаіл Савіцкі»** з серыі «Славуцья мастакі з Беларусі», якая прайшла пры ўдзеле Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, выдавецтва «Беларусь», Музея гісторыі горада Мінска.

✓ **28 лістапада** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа прайшла **літаратурна-музычная імпрэза, прысвечаная 90-годдзю выдання паэмы «Новая зямля»**. На працягу года коласаўская «энцыклапедыя беларускага жыцця» параўноўвалася з сусветна вядомымі эпасамі краінаў Еўропы і Азіі, лёсавызначальнымі

творамі еўрапейскіх культураў, якія па волі гісторыі сталі пазнавальнымі літаратурнымі сімваламі сваіх нацыяў. Шмат агульнага ў паэмы «Новая зямля» з раманам-паэмай яўрэйскага грамадскага дзеяча, вядомага журналіста і літаратара Тэадора Герцля «Старая новая зямля», з раманам «Чатыры Евангеллі» сусветна вядомага французскага пісьменніка Эміля Заля, з паэмай «Поры года» Крысціяна Данелайціса, раманам «Рассечаны камень» абхазскага пісьменніка Баграта Шынкубы.

У вечарыне бралі ўдзел пісьменнікі перакладчык Ганад Чарказян; скульптар, паэт-перакладчык і кампазітар Хізры Асадулаеў; кандыдат філалагічных навук, дацэнт Інстытута журналістыкі БДУ Таццяна Студзенка. Мастацкім аздабленнем вечара стаў выступ армянскага танцавальнага ансамбля «Эрэбуні» (мастацкі кіраўнік Рузана Аванесян).

✓ **28 лістапада** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшоў

круглы стол на тэму «Культура Беларусі ў адзінай Еўропе», прысвечаны 20-годдзю з дня падпісання Рэспублікай Беларусь Еўрапейскай культурнай канвенцыі Савета Еўропы.

У мерапрыемстве бралі ўдзел прадстаўнікі Міністэрства замежных спраў, Міністэрства адукацыі, Міністэрства культуры. Ад ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС» і ГА «Беларускі фонд культуры» прысутнічалі Уладзімір Гілеп, Ігар Раханскі і Нэлі Дарашкевіч.

✓ **29 лістапада** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбыліся **музейныя чытанні, прысвечаныя 105-годдзю заснавання Мінскага царкоўнага гісторыка-археалагічнага музея і 90-годдзю стварэння Беларускага дзяржаўнага музея**.

У мерапрыемстве прынялі ўдзел навуковыя супрацоўнікі музеяў Беларусі, выкладчыкі гістарычных дысцыплінаў, прыватныя калекцыянеры. Тэматыка выступленняў: гісторыя збораў узгаданых музеяў, даследаванні, звязаныя з сучаснымі фондамі музейных калекцый.

падпісныя індэкссы:
індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

Унікальная кніжніца і яе скарбы

Да 80-годдзя Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь

Ёсць у Мінску адна ўнікальная бібліятэка. І хоць, здарэцца, яе блытаюць з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, назву мае крыху інакшую – Прэзідэнцкая (да 1994 года – Урадавая) бібліятэка Рэспублікі Беларусь. Знаходзіцца яна ў самым цэнтры нашай дзяржавы – на плошчы Незалежнасці ў правым крыле Дома Урада. Разам з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі і Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі яна ўваходзіць у тройку самых буйных кніжніц нашай краіны. Сёння гэта спецыялізаваны галіновы цэнтр бібліятэчна-інфармацыйнага забеспячэння органаў улады і кіравання краіны, цэнтр навукова-дапаможнай бібліяграфіі па дзяржаве, праве, міжгаліновай эканоміцы. Інфармацыйныя рэсурсы бібліятэкі адкрытыя для шырокага кола карыстальнікаў. 10 снежня 2013 г. установа святкуе 80-годдзе свайго нараджэння. З гэтай нагоды запрашаем пераступіць парог гэтай бібліятэкі разам з загадчыкам аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў Валерыем Герасімавым ды пазнаёміцца з яе працаю па захаванні нацыянальнай спадчыны.

(Заканчэнне на стар. 5)

Асоба ў краязнаўстве

Заўжды ў пошуку

Было гэта гадоў дваццаць таму, пад час абласных краязнаўчых чытанняў педагогаў. У другой палове дня, калі слухачы ўжо досыць стаміліся і слаба ўспрымалі прамоўцаў, было аб'яўлена, што наступнай выступіць Таццяна Талецкая, метадыст Рэчыцкай дзіцячай турыстычнай базы. За трыбуну выйшла прыгожая жанчына з адкрытай усмешкай, пачала гаварыць... Спачатку крыху ўзрушана, потым – больш спакойна, але яе беларуская мова з лёгкім паўднёвым акцэнтам проста зачаравала слухачоў. Адчувалася, што жанчына жыве тым, пра што расказвае. Присутныя ажывіліся, сталі перашэптывацца між сабою.

– Таццяна сама з Пяцігорска, – паведаміў мне сусед збоку. – Магла стаць актрысай, паэткай, але звязала жыццё з краязнаўствам. Цудоўны чалавек, працы аддаецца напоўніцу.

Так здарылася, што разам з мужам-вайскоўцам Т. Талецкая пажыла на Урале і Алтаі, а потым лёс закінуў яе ў незнаёмую дагэтуль Беларусь – у Рэчыцу. Тут яна доўгі час вяла краязнаўчыя гурткі, працавала метадыстам. Сёння Таццяна Уладзіміраўна – дырэктар Рэчыцкай дзіцячай турбазы. Але пасада пасадаў, а па прызначэнні яна перш за ўсё педагог, краязнаўца, экскурсавод.

Бадай, не кожны прафесіянал здолее правесці экскурсію так, як гэта робіць Т. Талецкая. Для дзяцей і дарослых, якія прыезджаюць у Рэчыцу, яна рыхтуе разнастайную спазнавальную праграму, праводзіць экскурсію на тэмы «Горад над Дняпром», «Калі б камяні маглі размаўляць», «Помнікі гісторыі і культуры нашага горада».

«Вядома, кожнай экскурсіі спадарожнічае вялікая падрыхтоўчая праца, – дзеліцца разважанымі Таццяна Уладзіміраўна. – Калі гаворыш дзецям, дзе знаходзіцца Рэчыца, а дзе, напрыклад, Галандыя, Францыя, Куба, і расказваеш, як у наш час рэчыцкія будаўнікі караблёў выйгралі тэндар і пабудавалі сем танкераў-сухагрузаў для Галандыі, якія потым праз Дняпро, Чорнае мора, пралівы даставілі ў сталіцу Галандыі, то гонар бярэ за свой горад і яго людзей».

Экскурсіі Таццяны Уладзіміраўны – гэта захапляльныя аповеды пра горад, яго жыхароў і іх незвычайныя таленты. З цікавасцю расказвае яна пра Рэчыцу музычную, мастацкую, спартыўную. Дарэчы, добра вядомыя ў Беларусі два ўраджэнцы Рэчыцы – Вячаслаў Шапаў, музычны кіраўнік ансамбля «Песняры», і саліст-вакаліст гэтага ж калектыву Алег Жалызінскі; а рэчыцкі ансамбль «Лірыца» – пераможца прэстыжных конкурсаў у Санкт-Пецярбургу.

Таццяна Уладзіміраўна добра разумее, як важна прывіць дзецям любоў да роднага горада, да яго помнікаў, нацыянальных традыцыяў і звычаяў. Яна імкнецца зрабіць так, каб дзеці ганарыліся сваёй радзімай. Таксама гэтая руплівца вязджае ў сельскія школы, праводзіць завочныя экскурсіі па Беларусі – адным словам, яна пастаянна ў творчым пошуку.

Віктар СЕРПІКАЎ,
в. Насовічы,
Добрушскі раён

Вернутыя аўтографы

Рукапісы Максіма Багдановіча – аўтографы твораў, лістоў, нататак, надпісаў, дакументаў і іншых рукапісных матэрыялаў, у аснове якіх сапраўдны тэкст Багдановіча, – каштоўная крыніца ведаў пра мастацкі свет паэта, дакументальна зацверджаны момант яго творчай біяграфіі. Аўтографы, як і прыжыццёвыя выданні твораў, значныя як найбольш аўтарытэтныя крыніцы тэксту. Гэта матэрыяльныя сведчанні творчых ваганняў, пошуку дасканаласці формы і зместу.

Навукоўцы больш за сем дзесяцігоддзяў шукаюць сляды рукапіснага архіва класіка, які быў сабраны Інбелкультам пад час падрыхтоўкі першага акадэмічнага выдання твораў нашага класіка і таямніча знік у гады Другой сусветнай вайны. Толькі тры аўтографы з вышэй адзначанага архіва былі вернутыя ў 1946 годзе ў Акадэмію навук Беларусі разам з іншымі матэрыяламі, што былі вывезеныя ў Германію.

У 2013 годзе здарылася сапраўды гістарычная падзея: дзякуючы сумеснай працы навукоўцаў з Беларусі, Расіі і Літвы былі расшуканыя тры раней невядомыя аўтографы М. Багдановіча. Яны і прапануюцца да агляду на выстаўцы ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча з 26 лістапада. Варта дадаць, што адкрыццям такога ўзроўню не адбывалася некалькі дзесяцігоддзяў.

У гэты ж дзень у музеі адбылася Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Кніга новага жыцця», прысвечаная 100-годдзю адзінага прыжыццёвага зборніка вершаў М. Багдановіча «Вянок». Удзел у ёй узялі літаратуразнаўцы, мовазнаўцы, культуролагі, гісторыкі, мастацтвазнаўцы, музейныя спецыялісты, сфера навуковых інтарэсаў якіх звязаная з вывучэннем і інтэрпрэтацыяй розных аспектаў жыцця і творчасці паэта.

Паводле
інфармацыі арганізатараў

Імпрэза

Падаць наступніку руку

27 лістапада ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя календара і ўрачыстае адкрыццё фотавыстаўкі «Першапачатак», прымеркаванай да 80-годдзя Саюза беларускіх пісьменнікаў. Азнаёміцца з экспазіцыяй і павіншаваць найстарэйшую пісьменніцкую арганізацыю Беларусі з юбілеем прыйшлі літаратары, мастакі, грамадскія дзеячы, іншыя прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі.

Вядучы імпрэзы, паэт, памочнік старшыні ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Усевалад Сцебурака павітаў усіх присутных і перадаў слова Барысу Пятровічу – прэзідэнта, старшыні СБП, галоўнаму рэдактару часопіса «Дзеяслоў»:

– Наступны год стане для ўсіх беларускіх пісьменнікаў і чытачоў юбілейным. У чэрвені 1934 года адбыўся I з'езд Саюза пісьменнікаў, і сённяшняя выстаўка, а таксама выхад календара «Першапачатак» распачынаюць святкаванне гэтай значнай падзеі. Каля вытокаў нашага саюза стаялі класікі літаратуры Янка Купала, Якуб Колас, Міхась Лынькоў, Кузьма Чорны, Змітрок Бядуля, Пятрусь Броўка і дзясяткі іншых літаратараў.

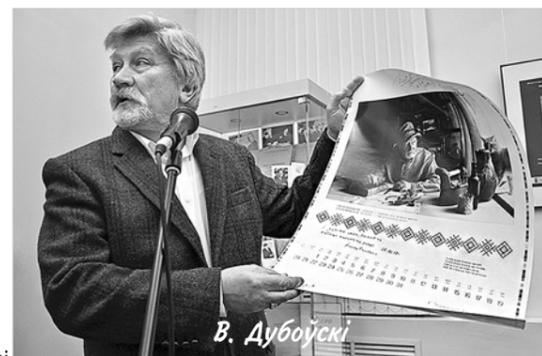
За доўгую гісторыю арганізацыі мела розныя назвы: і Саюз пісьменнікаў БССР, і Саюз пісьменнікаў Беларусі, і Саюз беларускіх пісьменнікаў, але заўсёды ў яго ўваходзілі самыя лепшыя беларускія літаратары. Можна пералічыць сотні імёнаў, і нельга не згадаць Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Васіля Быкава, Міхася Стральцова, Алесь Адамовіча, Уладзіміра Караткевіча, якія ёсць гонарам беларускай літаратуры, чые творы складаюць залаты фонд нашага прыгожага пісьменства, уваходзяць у школьныя і ўніверсітэцкія падручнікі.

За гэты час 19 беларускіх пісьменнікаў атрымалі ганаровае званне народных, больш за 100 – лаўрэаты дзяржаўных прэміяў Беларусі, 10 сталі акадэмікамі НАН Беларусі, 60 – дактарамі і кандыдатамі навук,

многія атрымалі пачэсныя званні ў галінах культуры і навукі, але не гэта, канечне, галоўнае. Важна тое, што яны пакінулі па сабе творы, якія сёння перакладаюцца на розныя мовы свету. За апошнія гады на розныя замежныя мовы – англійскую, нямецкую, французскую, літоўскую, украінскую, рускую, польскую ды іншыя – перакладаліся творы і Васіля Быкава, і Уладзіміра Караткевіча, Уладзіміра Някляева, Святланы Алексіевіч. І не проста перакладаліся, але і ўдзельнічалі ў прэстыжных міжнародных праектах. Сёння больш за 400 літаратараў у шэрагах ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

Напрыканцы свайго выступу Барыс Пятровіч падзякаваў усім, хто спрычыніўся да падрыхтоўкі і выдання календара, – самім удзельнікам, аўтарам і ідыярына Хадарэнка, выдаўцу і фотамастаку Валерыю Дубоўскаму, усяму калектыву, які працаваў над праектам. А таксама партнёрам – газеце «Комсомольская правда в Беларуси» і кампаніі «Будзьма!», выдавецтву «Юніпак», Лагойскаму выканкаму, музеям народнай творчасці, дзе праходзілі здымкі календара. Асобная падзяка адрасаваная Нацыянальнаму гістарычнаму музею, у прыватнасці, яго дырэктару Алегу Рыжкову, за магчымасць правядзення фотавыстаўкі.

Барыс Пятровіч перадаў у фонд Нацыянальнага гістарычнага музея асобнік календара «Першапачатак» з аўтографамі пісьменнікаў-удзельнікаў праекта.

В. Дубоўскі

І. Хадарэнка і В. Дубоўскі распавялі пра канцэпцыю праекта, які рэалізоўваўся цягам двух гадоў, пра яго міфалагічны падмурак, і выказалі надзею, што ён будзе працягвацца.

Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін не змог прысутнічаць на імпрэзе, але напісаў прывітальны экспромт: «І рупіць мне, дамавіку, падаць наступніку руку». Ліст календара з фотаздымкам дзядзькі Рыгора ў вобразе хатніка і аўтографам быў перададзены ў фонды Нацыянальнага гістарычнага музея.

Творцы Генадзь Бураўкін і Анатоль Вярцінскі звярнуліся да гісторыі Саюза беларускіх пісьменнікаў, да юбілею арганізацыі. Павіншаваў усіх сяброў СБП са святам Радзімы Гарэцкі.

Падзяліліся сваімі ўражанымі ад календара «Першапачатак» пісьменніцы Антаніна Хатэнка, Аксана Спрычан, Аксана Данільчык. «Лесавік» Лянаід Дранько-Майсюк і «лазнік» Міхась Скобла прачыталі ўласныя вершы і расказалі пра вобразы, якія яны ўвасаблялі ў календары. Выступіў таксама пісьменнік, літаратуразнаўца, першы намеснік старшыні СБП Алесь Пашкевіч.

Музычную частку прэзентацыі забяспечыў фольк-гурт «Alta Mente».

Календар «Першапачатак» – эксклюзіўны праект, выйшаў абмежаваным накладам. Набыць яго можна будзе толькі ў некалькіх мінскіх кнігарнях.

Віка ТРЭНАС
Фота Зарыны КАНДРАЦЬЕВАЙ

Нястомнасць творыць цуды

7 снежня галоўнаму навуковаму супрацоўніку Інстытута прыродакарыстання Нацыянальнай акадэміі навук акадэміку, доктару геалага-мінералагічных навук, прафесару, заслужанаму дзеячу навукі Беларусі, замежнаму члену Расійскай акадэміі навук Радзіму Гарэцкаму спяўняецца 85 гадоў.

Мне шчасціць у жыцці на сустрэчы з цікавымі і добрымі людзьмі. Сярод гэтых выдатных асобаў – Радзім Гаўрылавіч. Чалавек, з якім нікому і ніколі не можа быць сумна, уважлівая дабрыня і натуральная шчырасць якога робяць кожнага ягонага субяседніка дабрэйшым, шчырэшым і разумнейшым. Чалавек, які ўмее не толькі казаць разумныя рэчы, але і слухаць. І не толькі слухаць, бо працэс гэты можа быць пасіўным, а і чуць, што не менш важна, чым гаварыць самому. І гэта не даніна юбілейнай традыцыі, не звыклая манера хваліць «пры нагодзе». Я наогул прытрымліваюся прывітае: кажы чалавеку добрыя словы (калі, вядома, яны адпавядаюць праўдзе), пакуль ён сам можа чуць іх. А мы ж так часта бываем скупымі ў гэтай справе.

Увогуле, я перад ім у даўгу. На тыя ж добрыя словы. Бо некалі я паабяцаў самому сабе напісаць пра самую памятную нашу супольную пабыўку-вандроўку (ажно дзесяцідзённую) у кастрычніку 2000 года. Хоць, што праўда, тыя дні ў ягоным жыццёвым былі не самыя лепшыя. Гэта была рэабілітацыя пасля цяжкай хваробы. Але дактары і гаючае лясное паветра актыўна спрыялі таму, каб нястомны руплівец гучэй вярнуўся да звыклай сваёй жыццядзейнасці, напоўненай пастаянным клопатам і пра навуку, і пра папелчнікаў-вучоных, і пра справы ўшанавання памяці сваіх папярэднікаў з роду Гарэцкіх.

Для мяне ж гэтыя дні былі сапраўды незвычайна цікавымі і карыснымі. Ніколі да гэтага не ўдавалася пачуць ад яго гэтулькі развагаў, клапатлівых думак, турботных словаў, як тым разам. Я не буду казаць пра яго выдатныя якасці вучонага, гэта лепей за мяне зробіць яго калегі. Я ж хачу засведчыць сваё разуменне гэтага чалавека. Чалавека, нягледзячы на свой паважны ўзрост, апантанага справай, уявіць якога сядзячым са складзенымі на каленях рукамі проста немагчыма.

Р. Гарэцкі (крайні справа) пад час 3'езда беларусаў свету (ліпень 2013 г.)

Нашыя прагулкі па ваколіцах каля Гарадзішча, што пад Мінскам, па лесе можна лічыць рухомай акадэміяй, курсамі павышэння кваліфікацыі для мяне. А назіранні Радзіма Гаўрылавіча над тамашняй прыродай і высновы з гэтай нагоды пра неабходнасць захавання і зберажэння нашай унікальнай беларускай прыроднай адметнасці, калі б іх тады ўдалося запісаць, пацягнулі б на цэлую навуковую манаграфію. А я ж адкрываў для сябе ўсё новае і новае рысы характару, тону размовы і ладу развагаў гэтага надзвычай таленавітага чалавека.

Была яшчэ адна дэталю нашага тагачаснага побыту: нашае цяпельца на лясной палянцы, пахкі водар дыму і дарагі з дзяцінства пах падсмажанага на дубчыку кавалачка сала. А Радзім Гаўрылавіч тады шчыра прызнаўся, што ён і забыўся ўжо, калі еў гэткае лясным водарам і дымным духам прыпраўленае і на лясным вогнішчы падсмажанае сала. Пра тыя дні нагадваюць мне сёння шматлікія фотаздымкі, якія я рабіў то адкрыта, то тайком ад Радзіма Гаўрылавіча.

А ў чым мой доўг? Я скажаў, што напішу пра ўсё гэта, як толькі папраўлюся. І вось толькі цяпер спраўджаю сваё абяцанне.

А гэта ж, на шчасце, не адзіная мая сустрэча з Радзімам Гаўрылавічам. І да таго, і пасля іх было вельмі шмат. У розных абставінах, з рознай нагоды. Але кожная з іх, без перабольшання, для мяне памятная і карысная. Вучыцца ў добрага і шчырага чалавека можна не толькі

калі ён чытае лекцыі альбо нешта распавядае. Можна і тады, калі ён проста маўчыць побач.

Найперш захапляла і захапляе нястомнасць Радзіма Гаўрылавіча ў справе вывучэння жыцця і дзейнасці і ўшанавання памяці свайго дзядзькі класіка беларускай літаратуры Максіма Іванавіча Гарэцкага, свайго бацькі вядомага вучонага Гаўрылы Іванавіча. Колькі выказана слухнае словаў, а ён усё не стамляецца шукаць, адкрываць і замацоўваць у людской памяці новае, невядомае, значнае. Дык гэта ж ён адзін. А калі б ягоныя высілкі ды знайшлі разумную нашу агульную падтрымку? Уяўляецца, як бы матэрыялізавалася патрэба не на словах, а на справе засведчыць на нашай зямлі памяць і Максіма, і Гаўрылы, ды і сына Максімавага Леаніда, які лёг на полі бітвы пад Ленінградом у гады вайны! Але я веру: рана ці позна намаганні і жаданні Радзіма Гаўрылавіча (ды і не толькі яго) спраўдзяцца, стануць рэальнасцю і ў помніках, і ў памятных знаках, і ў музейных экспазіцыях, і ў новых выданнях кніг. Бо, я пераканаўся, клопат Радзіма Гаўрылавіча пра як мага большую дасведчанасць людзей нахонт лёсу прадстаўнікоў роду Гарэцкіх – гэта не прыватная, не асабістая справа альбо, крыў Божа, спроба самаўзвелічэння. Не бывае паўнавартаснай гісторыі нацыі без гісторыі асобных родаў. Менавіта гісторыя родаў і дае падставы напісаць поўную і адэкватную рэальнасці гісторыю нацыі, гісторыю беларускага народа. Пры

гэтым Радзім Гаўрылавіч практычна ніколі не расказвае пра сябе, а тым больш не выстаўляе напаказ сваю дзейнасць. Ягонае сціпласці можна толькі падзівіцца. Ён проста выконвае сваё чалавечае прызначэнне: дбаць пра іншых, дапамагаць, спрыяць, падтрымліваць.

Ды і ў напісанні кнігі Радзім Гаўрылавіч непераўздызены і нястомны руплівец. Калі выстаніць на адну паліцу ўсё выдадзенае, што напісаў ён пра свой род, атрымаецца годны набытак. Сапраўды, такая нястомнасць творыць цуды.

А вынаходлівасць і нястомнасць Радзіма Гаўрылавіча ў правядзенні Гарэцкіх чытанняў? Ужо дваццаць такіх навуковых збораў, у тым ліку міжнародных, праведзена з мэтай даследавання жыцця, дзейнасці і творчасці братаў Гарэцкіх – Максіма і Гаўрылы, іншых прадстаўнікоў роду, працягу іхніх традыцыяў. І кожны год пасля чытанняў абавязкова выходзяць зборнікі гэтых матэрыялаў. Хто сам не рабіў падобнай працы, не можа ўявіць, колькі і чаго гэта каштуе. Ён напорыста карыстаецца магчымасцю пашыраць і паглыбляць чытанні, адкрываць новае ў дзейнасці Гарэцкіх і ўводзіць гэта ў кантэкст еўрапейскай і сусветнай літаратуры, культуры і навукі.

Ад рэдакцыі. Выканкам Рады ГА «Беларускі фонд культуры», рэдакалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» далучаюцца да віншаванняў даўняга сябра фонду і газеты. Зычым, шануюны Радзім Гаўрылавіч, моцнага здароўя, многіх новых знаходак, плёну і поспеху ў Вашай працы.

Здзівіла мяне і яшчэ адна нядаўна мною адкрытая рыса характару Радзіма Гаўрылавіча. Тое, што ён дбайны руплівец на ніве беларускай справы, вядома шмат каму. Ён быў першым старшынём Згуртавання Беларусаў Свету «Бацькаўшчына». Мяне ж здзівіла тое, як Радзім Гаўрылавіч прыйшоў да беларускай мовы.

Так было заўгодна лёсу, што ён, як і многія з роду Гарэцкіх – з іншых беларускіх родаў таксама – быў надоўга адарваны ад сваёй зямлі, не жыў тут. Натуральна, не хадзіў у беларускую школу, не вывучаў беларускую мову, літаратуру і гісторыю. Толькі ў свае сорок гадоў прыехаў у Беларусь. Значу, што паводле адукацыі ён не гуманітарый, а гэта мае пэўнае значэнне ў засвоўванні моваў. Аднак тут, дома, ён не толькі пацвердзіў свае незвычайныя здольнасці вучонага, якія былі справядліва прызнаны прысваеннем яму звання акадэміка, не толькі засведчыў арганізатарскія здольнасці, за што быў вылучаны на пасаду дырэктара Інстытута геахіміі і геофізікі і віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі, але і выявіў прыродай дадзеныя задаткі, уласцівыя ўсім Гарэцкім. Ён так засвоўваў беларускую мову, што сёння ніхто і не здагадаецца, што не вывучаў яе ў школе, не размаўляў па-беларуску раней. Бо засваенне мовы – гэта не толькі набор словаў і здольнасць размаўляць. Гэта яшчэ магчымасць мысліць і думаць на мове. Тады яна гучыць натуральна і нязмушана. Радзім Гаўрылавіч выдатна даказаў, што і мова паддаецца кожнаму, хто мае намер і жаданне ёю карыстацца. Праверце на ўласным досведзе і пераканацеся ў справядлівасці гэтага.

У юбілейныя дні хацелася б пажадаць гэтаму нястомнаму працаўніку, які і сёння не перастае займацца любімай справай у якасці галоўнага навуковага супрацоўніка Інстытута прыродакарыстання Нацыянальнай акадэміі навук, доўгіх і плённых у духоўным і фізічным здароўі гадоў дзеля нашай агульнай справы – мацавання незалежнасці і суверэннасці любай Беларусі.

*Анатоль БУТЭВІЧ,
пісьменнік, намеснік старшыні
ГА «Беларускі фонд культуры»
Фота Наталі КУПРЭВІЧ*

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 2)

Урадавая бібліятэка да вайны

Пабудаваў Дом Урада ў Мінску да 7 лістапада 1933 г. Напачатку для бібліятэкі асобнага памяшкання не прадугледжвалася. Здавалі будынак, і сюды пачалі пераязджаць Цэнтральны выканаўчы камітэт, Савет народных камісараў, наркаматы – у кожнай з гэтых устаноў былі свае бібліятэкі ці невялікія падборкі неабходнай прафесійнай літаратуры. Тады зразумелі, што для кніг неабходна агульнае памяшканне і вызначылі ў цокалі месца для аб'яднанай бібліятэкі. Потым доўгі час чытальныя залы і працоўныя кабінеты размяшчаліся ў левым крыле на пятым паверсе Дома Урада. Там яны былі і да, і пасля вайны. Толькі гадоў трыццаць таму вярнуліся мы на сваё гістарычнае месца – у цокальны паверх правага крыла Дома Урада.

Спачатку бібліятэка працавала як аддзяленне (філіял) Дзяржаўнай бібліятэкі БССР са статусам аб'яднанай бібліятэкі наркаматаў. З 1938 г. яна стала поўнацэнна самастойнай, з афіцыйным найменнем – Урадавая бібліятэка БССР імя А.М. Горкага. Ужо тады ва Урадавай бібліятэцы было вельмі шмат рэдкіх выданняў – пасля канфіскацыі з маёнткаў, манастыроў, з гімназіяў і семінарыяў быў створаны дзяржаўны фонд па размеркаванні літаратуры. Пасля яна паступала ў дзяржаўныя бібліятэкі. І да нас таксама. Даваенны фонд наш такім чынам утрымліваў шмат беларускіх, выдадзеных да 1917-га, да прыкладу, памятных кніжкі беларускіх губерняў. Было багата камплектаў дарэвалюцыйных газет і часопісаў і поўны збор газет таго часу – 1920–1930-х гадоў.

Вайна і пасляваеннае аднаўленне фонду

Пачалася вайна, і фонд быў амаль цалкам страчаны, бо не эвакуяваўся. Сумнаведомая каманда Розенберга, якая вывозіла культурныя каштоўнасці з усёй Еўропы, таксама тут дзейнічала. Пасля вайны літаратура з беларускіх бібліятэк была знойдзена на тэрыторыі Польшчы і Германіі. Наш зямляк маршал Канстанцін Ракасоўскі дапамог вярнуць кнігі, і адзін ці два эшалоны іх прыбылі з Германіі. З імі патрапіла і літаратура, вывезеная гітлераўцамі з іншых краінаў Заходняй Еўропы. Такім чынам апынулася ў нас частка Рускай Тургенеўскай бібліятэкі ў Парыжы.

Таксама нешта маем з бібліятэкі Дрэздэнскай карціннай галерэі, Прускай каралеўскай бібліятэкі, Украінскай бібліятэкі імя Сымона Пятлюры ў Парыжы. Ёсць кнігі знакамітай акультыстыкі і экстрасенса Алены Блавацкай – заснавальніцы міжнароднага Тэасофскага таварыства, кнігі на замежных мовах з штампамі і экслібрысамі тэасафічных бібліятэк Амстэрдама і Антверпена. Верагодна, некаторыя з іх маглі раней знаходзіцца ў асабістых бібліятэках Гітлера.

Вярнулася і частка нашага даваеннага фонду. А заадно – літарату-

Унікальная кніжніца і яе скарбы

Да 80-годдзя Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь

Супрацоўнікі Урадавай бібліятэкі БССР імя А.М. Горкага
за працай (1950 г.)

ра іншых беларускіх бібліятэк: нацыянальнай, акадэмічнай, рэгіянальных – Магілёва, Віцебска. Таксама і некаторая наша літаратура патрапіла ў тыя бібліятэкі.

Пачынаючы з 1944 г. камплектары бібліятэкі аб'ездзілі ці не ўсё былы СССР, каб аднавіць страчаныя ў гады нямецкай акупацыі фонд.

Да вайны згодна з палажэннем аб абавязковым экзэмпляры кожны асобнік беларускай друкаванай прадукцыі накіроўваўся ў галоўныя – Дзяржаўныя бібліятэкі саюзных рэспублік. Пасля вайны некаторыя з іх, найперш азербайджанская, армянская і грузінская, падзяліліся з намі захаванымі беларускімі скарбамі. Багата патрэбнай літаратуры было адшукана ў Вільні.

Краязнаўцы і краязнаўства

Без шчыльнага спалучэння працы з рэдкімі выданнямі з працаю беларусазнаўчай і краязнаўчай проста немагчыма арганічна ўвязаць папулярнае культурна-духоўнае спадчыны і надзённыя задачы дзяржаўнага будаўніцтва ў незалежнай Беларусі.

Таму ў пошуку жыццёвых слядоў найбольш адметных калекцыяў з фонду Прэзідэнцкай бібліятэкі мы імкнемся максімальна выкарыстоўваць архіўныя і музейныя матэрыялы, магчыма рэгіянальнага супрацоўніцтва. У аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў бібліятэкі наладжаныя добрыя сувязі з Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь (НАРБ), Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі (НГАБ), Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь, Гомельскай і Брэсцкай абласнымі ўніверсальнымі навуковымі бібліятэкамі,

краязнаўцамі не толькі сталіцы і абласных цэнтраў, але і з Бабруйска, Мазыра, Талачына, Брагіна.

Так, у 2010 г. намі былі купленыя праз букіністычную краму два рукапісныя дакументы XIX–XX стст., якія некалі ўваходзілі ў склад царкоўна (прыхрамавых) бібліятэк. Абодва дакументы не маюць вокладак, першых і апошніх старонак. Таму на падставе аналізу зместу ўмоўна названыя намі: першы – «Кніга афіцыйнай дакументацыі Янаўскага благачыння. 1852–1857 гг.», другі – «Кніга афіцыйнай дакументацыі праваслаўнага прыхода Радчыцкай царквы. 1934–1935 гг.». Пры іх праглядзе перад намі паўстаюць, здаецца, невялікія храналагічна, але насычаныя самымі рознымі падзеямі пласты сацыяльнага жыцця берасцейскага рэгіёну двух папярэдніх стагоддзяў: пытанні аховы і распаўсюджвання праваслаўя, супрацьдзеянне ўплывам іншых канфесіяў, гаспадарчы і фінансавы складнікі знешняй царкоўнай дзейнасці, маральны стан духавенства і прыхаджанаў, судовыя справы. Заўважым таксама, што ў вывучэнні такіх дакументаў неабходна аб'ядноўваць намаганні як мінскіх даследчыкаў, так і краязнаўцаў з рэгіёнаў, бо часам толькі веданне мясцовай тапанімікі, легендаў і паданняў дапамагае раскрыць той ці іншы дакумент, раскрыць белыя плямы айчыннай гісторыі і, як вынік, – расшыфраваць своеасаблівыя цывілізацыйныя пасланні нашых продкаў.

Значэнне бібліятэкі і рэдкай кнігі

Вось чаму, дбаючы пра профіль і задавальненне прафесійных інфармацыйных патрэбаў сваіх карыстальнікаў, Прэзідэнцкая бібліятэка ў працы з рэдкай кнігай не пакі-

дае па-за ўвагай сацыяльную і грамадска-культурную складнікі свай «місіі». Гэта значыць, для калекцыі любой жанравай скіраванасці павінен знайсціся свой чытач, бо пазіцыя сабакі на сене ў працы з кніжнымі рарытэтамі, найперш нацыянальным дакументам, падаецца нам зусім непрымальнай. Вобразна кажучы, мы захоўваем мінулае для будучыні.

Дадамо...

У сярэдзіне 1980-х – пачатку 1990-х гг. наша бібліятэка стварыла адзіную рэспубліканскую сістэму бібліятэчнага і інфармацыйнага абслугоўвання мясцовых органаў улады і кіравання Беларусі. Дзякуючы гэтай сістэме кожны народны дэпутат, кожны дзяржаўны службоўца – ад кіраўніка райкамунагаса да старшыні сельсавета – мог звярнуцца да нас з запытам знайсці тую ці іншую патрэбную ў працы кнігу. Урадавая бібліятэка БССР была тады ледзь не адзінай у СССР такога тыпу і з'яўлялася базай перадавога вопыту для іншых саюзных рэспублік. Сёння мы развіваем былую сістэму ў новых умовах незалежнай і суверэннай Рэспублікі Беларусь і электронна-інфармацыйнага грамадства. Калі мы вам патрэбныя як крыніца інфармавання па любых пытаннях і праблемах дзяржаўнага будаўніцтва, права, палітыкі і міжгаліновай эканомікі – выходзьце з намі на сувязь. Тое самае датычыць і супрацоўнікаў мясцовых бібліятэк, якія маюць недахоп такой інфармацыі.

Хацелася б сказаць яшчэ вось што. На падстрэшках і ў запыленых кладоўках нашых грамадзянаў захоўваецца шмат яшчэ забытых самімі ўладальнікамі старажытных і рэдкіх кніг, часопісаў, газет, календароў і ўлётак. Добра, як яны ўяўляюць з сябе сямейныя рэліквіі, а не апынуцца на сметніцы пасля адыходу руплівых захавальнікаў у лепшы свет. У апошнім выпадку лепш нашчадкам перадаць такія выданні альбо матэрыяльныя рэчы ў бібліятэку, архіў, музей. Просім звяртацца да нас з любымі прапановамі на гэты конт. Гарантуем, што ў Прэзідэнцкай бібліятэцы кожнаму рарытэту знойдзецца дастойнае месца.

А яшчэ запрашаем да нас на экскурсію. Вы не толькі атрымаеце асалоду ад знаёмства з старажытнымі кнігамі, але, магчыма, сустрэнецеся з... прывідамі, што блукаюць па сцяпеннях Дома Урада. А ўладкаваць свой лёс вам дапамогуць магічныя 150-кілаграмовыя жорны і пярсцёнкі (ім каля тысячы гадоў) з закліццямі – рунічнымі знакамі, што захоўваюцца ў невялічкім музейчыку пры адзеле старадрукаў і рэдкіх выданняў. Стаць чытачом нашай бібліятэкі можа любы паўналетні грамадзянін: патрэбныя толькі пашпарт і фатаграфія.

Валерый
ГЕРАСИМАЎ

P.S. Мы жу наступных нумарах пазнаёмім чытачоў з адметнымі выданнямі, старадрукамі, рэдкімі тамамі, што ёсць у Прэзідэнцкай бібліятэцы.

Маршруты агратурызму

Што варта паглядзець на Астрыншчыне

Раней у «Краязнаўчай газеце» я расказвала пра Астрыну і ваколцы. Сёння ж хачу прапанаваць зацікаўленым паглядзець на мае родныя мясціны як на аб'ект агратурызму.

У святле апошніх тэндэнцыяў развіцця турызму ў краіне намі была падрыхтаваная інфармацыя аб турыстычных аб'ектах і паслугах, якія прапануюцца на Астрыншчыне (Шчучынскі раён). Ніжэй падаю пералік і кароткую інфармацыю па кожным аб'екце.

Дзе можна спыніцца

Аграсядзіба «Баброва даліна» ў вёсцы Кульбачына. Зарэгістраваная ў 2008 г. Гаспадар – Алег Сямашка. 50 км ад Гродна.

Аграсядзіба «Лебядзінае» ў вёсцы Абрэб. Сяміпакаёвы дом, стылізаваны пад замак, возера, басейн, лазня.

Самае старажытнае

Гарадзішча ў вёсцы Ашуркі. Размешчанае за 2 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Котра. Плошча зарасла сасоннікам.

Гарадзішча ў вёсцы Кульбачына. За 0,8 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Астрынка. Пляцоўка круглая, дыяметр 50 м, акружаная валам. Тут была знойдзена кераміка XIII ст.

Сакральнае

Спаса-Праабражэнская царква. Пабудаваная з бутаванага каменю і цэглы. Помнік эклектычнай архітэктуры з элементамі класіцызму і псеўдарускага стылю.

Касцёл Святой Тэрэзы. Адкрыты ў 1996 г. Тэрыторыя вакол яго – упрыгожанне пасёлка, можа стаць прыкладам ландшафтнага дызайну.

Царква Свяціцеля Мікалая ў вёсцы Нарашы. Пабудаваная ў другой палове XIX ст. Храм каменны.

Царква Нараджэння Іаана Хрысціцеля ў вёсцы Шчанец. Драўляны храм пабудаваны ў другой палове XIX ст.

Сведкі гісторыі

Мемарыяльны комплекс «Зінякі». Адкрыты ў 1988 г. на месцы спаленай у гады Вялікай Айчыннай вайны вёскі. У комплекс уваходзяць фігура жанчыны з дзіцем на руках, іншыя мемарыяльныя знакі.

Помнік Цётцы. Аўтар А. Заспіцкі. Бронза. Да 125-годдзя паэтэсы быў перанесены да новага будынка школы.

Сведкі яўрэйскай культуры: старыя дамы, Вялікая і Малая синагогі XIX ст., гісторыя гета.

Брацкія магілы: воінаў, якія вызвалілі г.п. Астрына, і партызанаў у цэнтры пасёлка; камсамольцаў-падпольшчыкаў на старых праваслаўных могілках; воінаў Савецкай Арміі, перазахаваных пасля працы пошукавых атрадаў – новай праваслаўнай могілкі.

Музеі

Музей А. Пашкевіч (Цёткі) у Астрынскай сярэдняй школе прысвечаны жыццю і творчасці нашай зямлячкі. 15 снежня 1982 г. з ініцыятывы настаўніцы беларускай мовы Галіны Пугач адкрыты музей. Сённяшні кіраўнік музея Ала Баблан. Экскурсіі праводзяць навучэнцы па экспазіцыях: «Сям'я Пашкевічаў»,

«Пецярбургскі перыяд», «Львоўскі перыяд», «Сённяшні дзень на радзіме Цёткі». Колькасць экспанатаў дасягае 700 адзінак. З нагоды юбілею Цёткі ў 2006 г. была адкрытая новая зала, дзе можна пазнаёміцца з экспазіцыямі «Письменнікі Гродзеншчыны і Шчучыншчыны», «Этнаграфічны куток». На базе музея перыядычна адбываюцца сустрэчы з письменнікамі і іншымі творчымі людзьмі. Музей з'яўляецца кутком беларусазнаўства ў рэгіёне.

Этнаграфічны музей у Астрынскім цэнтры творчасці дзяцей і моладзі. Кіраўнік Ніна Павядайка.

Прырода

Азёры. Адно знаходзіцца на ўскрайку пасёлка, месца адпачынку мясцовых жыхароў – «Бальнічнае», другое – недалёка ад цэнтра Астрыны, месца рыбалкі і адпачынку – «Баннае». Назвы – мясцовыя мікратапонімы. Побач размешчаны адпаведныя будынкі.

Таксама ёсць магчымасць супрацоўніцтва з нашчадкамі астрынскіх яўрэяў. Гэтыя людзі ў свой час звярталіся з прапановай аб добраўпарадкаванні старых яўрэйскіх могілак, аб ушанаванні памяці ахвяраў фашызму сярод яўрэйскага насельніцтва, але безвынікова. Можна паспрабаваць аднавіць сувязь з нашчадкамі і стварыць умовы для таго, каб яўрэі маглі прыязджаць і ўшаноўваць памяць продкаў.

Танна СЦЯПАНЧАНКА, г.п. Астрына

Славуцкія людзі Капыльшчыны

У артыкуле «Імя на скрыжальных пам'яці» («Краязнаўчая газета», № 20 за май 2013 г.) я згадаў яшчэ некалькі вядомых вучоных-землякоў, пра якіх, на жаль, на Капыльшчыне нічога не пісалася і не гаварылася. А названыя мною былі Рыгор Айзенберг, Навум Гурвіч, Валерый Калацкі, Уладзімір Родчанка. Дарэмна шукаць іх імёны ў такіх энцыклапедычных выданнях, як «Памяць. Капыльскі раён», «Мінская область», «Гарады і вёскі Беларусі» і інш. Вядома, шкада і крыўдна. Што датычыць раённай кнігі «Памяць», дык дырэктар Капыльскага краязнаўчага музея В. Шуракова паведала: «У 2001 годзе... раённая камісія звярнулася да землякоў са словамі прабачэння за тое, што, магчыма, на нейкіх прычынах не пра ўсіх, хто заслугоўвае гэтага, можна прачытаць на старонках гісторыка-дакументальнай хронікі. Камісія паабяцала, што пошукава-даследчая праца будзе працягвацца і ніколі не скончыцца. Будуць адкрывацца новыя факты, імёны, якія ўвойдуць у дадатак да гісторыі нашай роднай капыльскай зямлі».

АЙЗЕНБЕРГ Рыгор Захаравіч (17.12.1904, м. Цімкавічы Слуцкага павета Мінскай губерні, цяпер Капыльскі р-н Мінскай вобл. – 31.03.1994, Масква), расійскі вучоны ў галіне электрадынамікі і сувязі. Доктар тэхнічных навук (1945), прафесар (1946), лаўрэат Ленінскай (1957) і Сталінскай (1947) прэміяў, Дзяржаўнай прэміі СССР (1980), заслужаны дзеяч навукі і тэхнікі РСФСР (1965).

Р. Айзенберг скончыў у 1930 г. Адэскі політэхнічны інстытут. У час акупацыі Беларусі гітлераўцамі загінулі яго маці, брат і сястра. Працаваў у Навукова-даследчым інстытуце радыё Міністэрства сувязі СССР: напачатку ўзначальваў лабараторыю (з 1930 г.), а затым больш чым 30 гадоў быў начальнікам антэннага аддзела (да 1966 г.). З 1936 г. выкладаў у Мас-

коўскім электратэхнічным інстытуце сувязі: перш на пасадзе дацэнта, пазней прафесара, з 1956 па 1987 гг. загадваў кафедрай тэхнічнай электрадынамікі і антэнаў.

Зрабіў буйны ўклад у развіццё тэорыі і тэхнікі антэн-

Увесну пасля гутаркі з прафесарам А. Мальдзісам высветлілася, што шэраг імёнаў маіх славуцкіх землякоў будзе адсутнічаць і ў надзвычай грунтоўнай энцыклапедыі «Сузор'е беларускага памежжа: беларусы і народжаныя ў Беларусі і ў суседніх краінах». Шаноўны Адам Восіпавіч акурат і падахоўціў мяне ўзяцця за працу па падрыхтоўцы біяграфічных матэрыялаў для будучага новага выдання энцыклапедыі пра вядомых беларусаў і выхадцаў з Беларусі ў бліжнім і далёкім замежжы. Сёння ўвазе чытачоў «Краязнаўчай газеты» я прапаную чатыры нататкі пра маіх славутых землякоў, якія з'яўляюцца не толькі буйнымі вучонымі, знакамітым людзьмі з мястэчка Цімкавічы, Капыльшчыны, але і заслугоўваюць таго, каб быць гонарам усёй нашай Беларусі. А таму хацелася б, каб пра іх ведала як мага больш нашых суайчыннікаў. Спадзяюся, што прыведзеныя ніжэй біяграфічныя звесткі прыдадуцца пры падрыхтоўцы новых энцыклапедычных выданняў, дадуць штуршок гісторыкам і краязнаўцам да вывучэння жыцця і творчай дзейнасці гэтых выдатных вучоных з Беларусі.

ных прыладаў. На аснове яго навуковых ідэяў, пад яго кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле створаны арыгінальныя антэны практычна для ўсіх дыяпазонаў частотаў. Гэтыя антэны шырока ўкаранены на радыёцэнтрах СССР і Расійскай Федэрацыі, выкарыстоўваюцца для забеспячэння дзейнасці спадарожнікавых сістэм радыёсувязі і вясчання, калектыўнага прыёму тэлевізійных праграмаў і інш.

Надрукаваў звыш 60 навуковых працаў. Аўтар і сааўтар манаграфіяў (усе на рускай мове): «Антэны для магістральных радыёсувязей» (1948), «Антэны ультракароткіх хваляў» (1957), «Кароткахвалевыя антэны» (1962, 1985), «Пасіўныя рэтранслятары для радыёрэлейных ліній» (1973, разам з У. Ямпольскім), «Антэны УКХ» (1977,

у 2 ч., разам з У. Ямпольскім, А. Цярэшным). Кніга «Антэны для магістральных радыёсувязей» была перавыдадзена ў Германіі і Кітаі. Вучоны атрымаў звыш 50 аўтарскіх пасведчанняў.

Р. Айзенберг выхаваў цэлую кагорту спецыялістаў у галіне радыёсувязі: падрыхтаваў больш як 50 дактароў і кандыдатаў навук.

Уваходзіў у склад рэдкалегіі часопіса «Радыётэхніка» і зборніка «Антэны», быў членам прэзідыума Усесаюзнага каардынацыйнага савета па антэннай тэхніцы, старшынёй секцыі Навукова-тэхнічнага савета па праблемах антэнна-фідэрнай тэхнікі і распаўсюджвання радыёхваляў Міністэрства сувязі СССР, членам камітэта па прысуджэнні Ленінскіх і Дзяржаўных прэміяў СССР і інш. За плённую навуковую, педагагічную і грамадскую дзейнасць узнагароджаны ордэнамі і медалямі СССР.

ГУРВІЧ Навум Лазаравіч (15.04.1905, м. Цімкавічы Слуцкага павета Мінскай губерні, цяпер Капыльскі р-н Мінскай вобл. – 1981, Масква), расійскі вучоны-фізіялаг і рэаніматалаг. Доктар медыцынскіх навук (1956), прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1970).

Н. Гурвіч нарадзіўся ў сям'і настаўніка. Вацька памёр у 1934 г., маці і брат загінулі ў гады гітлераўскай акупацыі. У 1923 г. паступіў у Крымскі дзяржаўны ўніверсітэт на медыцынскі факультэт, праз год, у сувязі з закрыццём універсітэта, быў пераведзены ў Саратаўскі медыцынскі інстытут, які скончыў у 1928 г. Чатыры гады працаваў частковым лекарам. З 1932 па 1935 г. навучаўся ў аспірантуры Інстытута фізіялогіі Наркамасветы. Працаваў асістэнтам на кафедры фізіялогіі Маскоўскага заветінстытута і 2-га Маскоўскага медыцынскага інстытута імя М.І. Пірагова, а з 1937 г. – навуковым

супрацоўнікам Інстытута фізіялогіі. У 1948 г. у сувязі з закрыццём гэтага інстытута перайшоў на працу ў лабараторыю эксперыментальнай фізіялогіі па ажыўленні арганізма Акадэміі медыцынскіх навук СССР (цяпер НДІ агульнай рэаніматалогіі Расійскай акадэміі медыцынскіх навук У.А. Нягоўскага).

Н. Гурвіч з'яўляецца заснавальнікам практычнай імпульснай дэфібрыляцыі сэрца. На працягу многіх гадоў даследаваў электрафізіялагічныя аспекты памірання і ажыўлення сэрца. У 1952 г. у СССР была распачата вытворчасць першага ў свеце камерцыйнага імпульснага дэфібрылятара канструкцыі Н. Гурвіча. Буйны спецыяліст у галіне электрабяспекі. Ініцыятар і стваральнік першага Дзяржаўнага стандарту па электрабяспекі. Аўтар манаграфіяў «Фібрыляцыя і дэфібрыляцыя сэрца» (1957), «Асноўныя прычыны дэфібрыляцыі сэрца» (1975), «Электратраўма» (1963; 2-е выд. – 1966), звыш 150 навуковых артыкулаў.

Зрабіў значны ўклад у падрыхтоўку навуковых кадраў. Пад яго кіраўніцтвам выкананы 3 доктарскія і 9 кандыдацкіх дысертацыяў. Сярод яго вучняў М. Багушэвіч, В. Макарычаў, В. Табак, І. Венін, А. Чарныш, В. Вострыкаў і інш.

Алесь БЕЛЬСКИ

Россып скарбаў адмысловых

Менавіта так уяўляецца мне жыццё і творчасць нашага сьлыннага земляка, пісьменніка, журналіста, проста добрага, шчырага, сумленнага чалавека Васіля Шыркі. І скарбы гэтыя ён з маленства ўвабраў у сябе са шчодрага на шматлікія дзівосы Уздзенскага краю, дзе пракацілася зчыным рэхам дзяцінства, адгаманіла гучным смехам юнацтва і настойліва пастукалася ў дзверы патрабавальнай сталасці.

Нарадзіўся будучы пісьменнік 31 жніўня 1948 года ў каларытнай вёсачцы Чурылава. Яго бацька Аляксандр Аляксандравіч на памяць ведаў каля дваццаці паэмаў на беларускай, украінскай, рускай мовах і больш за дзвесце вершаў, неаднойчы выступавіў на Беларускам тэлебачанні. Менавіта ён прывіў сыну цікавасць да казак, дасціпных жартаў, любоў да паэзіі. А працаваў бацька ў родным саўгасе брыгадзірам будаўнічай брыгады. Працавіты, усебакова развіты, ініцыятыўны, ён быў выключным прыкладам не толькі для сына. Маці пісьменніка Ніна Васільеўна, у дзявоцтве Шыдлоўская, таксама не саступала мужу ў здольнасцях: яна добра спявала, а ў маладосці нават іграла на балалайцы. Усе таленты бацькоў, аднавяскоўцаў, шчодрую пры-

гажосць прынёманскага краю ўвабраў у сябе няўрымслівы юнак і стаў гонарам роднай старонкі. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі ў галіне літаратуры, уладальнік «Залатога п'яра Саюза журналістаў»... Толькі гэтых узнагародаў было б дастаткова, каб зразумець, што В. Шыркі – заўзяты працаўнік, таленавіты ў розных сферах творчага жыцця.

*Зямлі маёй
уздзенскай даннік,
Які ўжо год не напаказ
У век трывожны
святааннік
Збіраю, людзі, я для вас.*

Так пісаў ён ў пачатку свайго творчага шляху. Першыя вершы былі надрукаваныя ў газеце «Чырвоная змена» і часопісе «Малодосць». Стала, прафесій-

на займацца літаратурнаю творчасцю В. Шыркі пачаў, калі прыйшоў у 1978 годзе працаваць у рэдакцыю літаратурна-драматычных перадачаў Беларускага тэлебачання.

«Так здарылася, – пісаў Васіль Аляксандравіч, – што я аддаў беларускаму тэлебачанню дзесяць гадоў свайго жыцця. І, бадай, самых лепшых гадоў. Маладых. Светлых. Чыстых. Было жаданне ствараць, шукаць, радаваць людзей. І добра пісалася, і цікава жылося. Ці не таму і сёння да мяне ў снах так часта прыходзяць людзі, з якімі калісьці звёў лёс: рэжысёры, акцёры, пісьменнікі,

мастакі, героі шматлікіх тэленарысаў: народных ўмельцы, трактарысты, старшыні калгасаў, людзі, што жылі ў згодзе з прыродай і Богам, любілі зямлю і роднае слова».

Потым была праца ў часопісе «Полымя». У гэты час выйшлі з друку і першыя кніжкі – «Зямлі бацькоўскай прыцягненне», «Спяжына да людзей», якія адразу ж займелі прыхільнікаў, былі ўхваленыя прыдзірлівай крытыкай; а потым адна за адной – «Дарогія мае землякі», «Зелле адскрухі», «Воўчыя грыбы», «Хай людзі бачаць», «Вунь чурылавец пайшоў», «Дзед Манюкін і ўнукі». У сааўтарстве былі выдадзеныя кнігі «Беларусь маладая», «Новая Беларусь», «Трипутнік на асфальце», «Звёздная россып» і інш. Наш зямляк стаў аўтарам шматлікіх сцэнарыяў дакументальных фільмаў, эсэ, нарысаў.

За творчую працу Васіль Аляксандравіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, Граматай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Але сам творца больш даражыць пахвалою землякоў, простых дзядуляў і бабуляў, па-ранейшаму прыслухоўваецца да іх парадаў:

*Не спяшай быць на пагосце,
Хоць усе мы, пэўна ж,
госці
На зямлі, ля роднай хаткі.
Не спяшай
збіраць манаткі.
Напішы раманы, казкі...
(Размова з бабуляй Мар'янай)*

І сёння свой 65-гадовы юбілей Васіль Аляксандравіч сустракае на пасадзе галоўнага рэдактара літаратурна-мастацкага часопіса Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы «Белая вежа». Па-ранейшаму шмат працуе. Яму тэлефануюць, пішуць з усіх канцоў свету. Свае творы па інтэрнэце дасылаюць у часопіс пісьменнікі не толькі нашай краіны, але і Расіі, Украіны, іншых рэспублік былога СССР. І ўжо не Васіль Аляксандравіч рыхтуе тэленарысы пра пісьменнікаў, а пра яго здымаюць дакументальныя фільмы, пішуць рэцэнзіі на яго кнігі, выхоўваюць маладое пакаленне на прыкладзе яго жыцця.

Але сам ён не лічыць сябе забранзавелым класікам – душа рвецца ў новыя высі, новыя далі спазнання, бо ведае, што яны бясконцыя, як бясконцы Сусвет і яго стваральнік Бог. Яшчэ ўсё самае цікавае і ў В. Шыркі, і ў яго чытачоў наперадзе.

*Зоя КАЛКОЎСКАЯ,
старшы навуковы супрацоўнік
Уздзенскага гісторыка-
краязнаўчага музея*

Рэкі і азёры Беларусі ў легендах

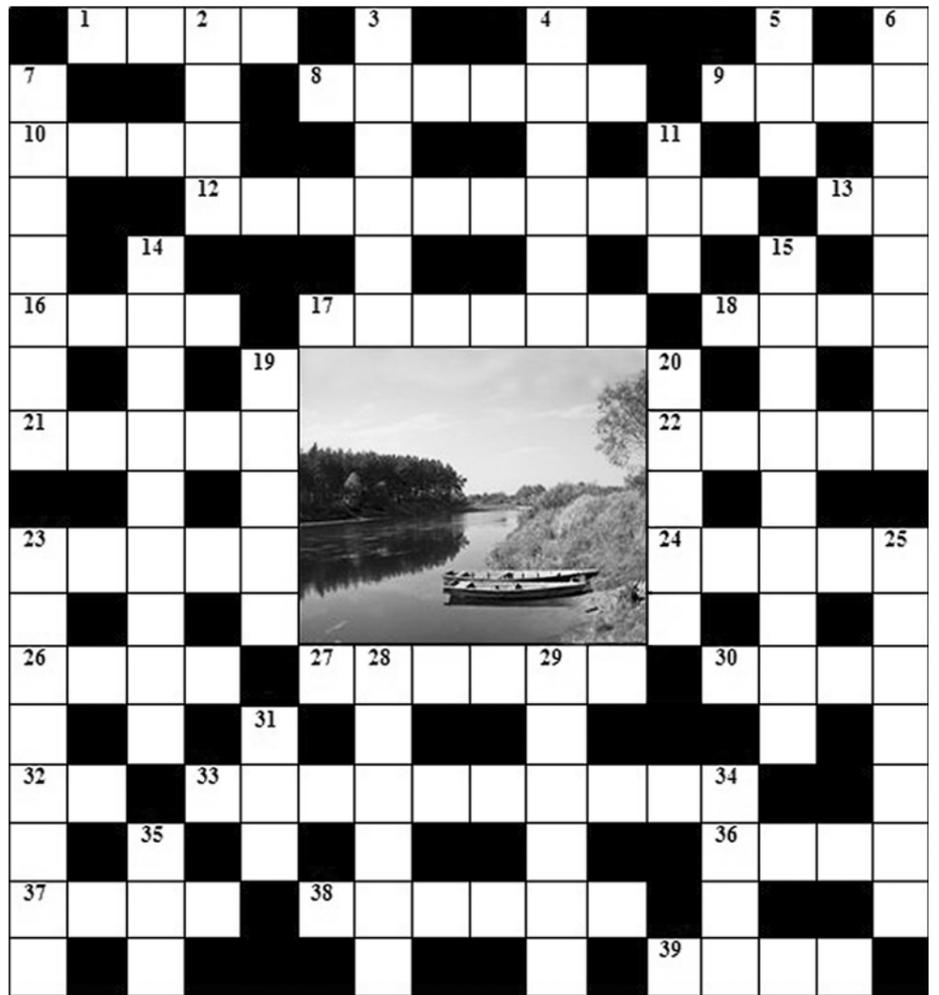
Уздоўж

1. «Чароўныя рэкі! // Іх назвы звяняць і шумяць у вухах: // І Проня, і Гайна, і Ольса, // І ..., і Уса, і Уша». 8. Адно з імёнаў прарока Іллі, распарадчыка дажджоў і навальніцаў, апекуна земляробства. 9. Герадотава Так назвалі вялізны вадаём, які некалі існаваў на месцы сённяшняй Прыпяцкай нізіны. 10. Не пахмурна, а 12. Міфічныя насельніцы возера Свіцязь, што ў Карэліцкім раёне; легенда сведчыць, што ў іх ператварыліся жанчыны горада Свіцязь, затопленага вадою. 13. Нота. 16. Металічны стрыжань з лапамі для ўтрымання на месцы судна, бакена. 17. Сярэднявечная назва Заходняй Дзвіны. 18. У старажытнасці металічныя даспехі воіна. 21. «Хіліцца, хахоча ... зялёная, – // Што яго, старога, ашукаў шчупак» (Максім Танк, «Дзед і шчупак»). 22. У каго ..., у таго і галоўка гладка (прык.). 23. Імя дзяўчыны-прыгажуні, ад якога, паводле падання, утварылася назва возера Дрывяты, што на Браслаўшчыне. 24. «Вілію ... гвалтоўна хапае, // Цісне ў абдымках, нясе ў прасторы» (А. Міцкевіч, «Конрад Валенрод»). 26. Паглыбленне ў дне ракі, возера. 27. Той, хто піша эсэ. 30. Тонкі слой лёдзяных крышталікаў. 32. Вязкі асадак на дне ракі, возера. 33. Возера ў Шумілінскім раёне; такую ж назву мае і пеўчая птушка сямейства ўюрковых. 36. Збудаванне для пераходу, пераезду цераз раку, канал; у беларускіх паданнях гэта тое месца, дзе часта збіраецца нячыстая сіла. 37. Гумава абутак у выглядзе галёшаў. 38. Вялікае возера

на Ушаччыне; з такой назваю на Віцебшчыне існуе восем азёраў, на Гомельшчыне – пяць, на Магілёўшчыне – тры. 39. Птушка, у якую, паводле падання, ператварыўся князь, што пасяліўся на востраве возера Арловец у Расонскім раёне.

Упоперак

2. Стыль спартыўнага плавання. 3. Цвёрдае покрыва некаторых жывёлінаў. 4. Возера ў Крупскім раёне. 5. «Балота ...». Заказнік рэспубліканскага значэння ў Мёрскім раёне, у які ўваходзяць азёры Важа, Укля, Набіста, Абстэрна. 6. Персанаж беларускага фальклору. Апякунка шлюбав, мела сувязі з зямнымі водамі; дзень яе адзначалі 24 лістапада. 7. Імя красуні; ад яго, паводле падання, пайшла назва р. Віліі, якую раней называлі Святой Вялікай ракой. 11. Рака ў Расіі, прыток Волгі. 14. Назва возера, якое знаходзіцца на мяжы Полацкага і Расонскага раёнаў; паводле падання, яно было так названае ў гонар жанчыны-волата, якую забілі татары. 15. Сукупнасць уласціваццяў, паводле якіх вырабы адносяцца да таго ці іншага гатунку. 19. Легендарны князь, якому паданне прыпісвае ўзнікненне ракі Заходні Буг і пабудову Камянецкай вежы. 20. Тыя, хто прыходзяць на зменную каму-небудзь. 23. Возера на Полаччыне; паводле падання, у ім патанула шмат дзяўчатаў, якія ехалі на лёдзе на санках на вяселле. 25. ..., або Нара; адно з імёнаў прыгожай дзяўчынкі, ад якога ўзнікла назва самага буйнога ў Беларусі возера Нарач. 28. ... і Гаўры. У беларус-

кай міфалогіі два сабакі легендарнага князя Бая, дзякуючы якім узніклі дзве вялікія беларускія ракі – Дняпро і Дзвіна; паводле падання, ... і Гаўры былі пахаваныя на Расоншчыне, каля берага возера Дрыса. 29. Адно з распаўсюджаных ў Беларусі назваў азёраў. 31. Высокая хваля. 30. Рака ў Расіі, на

Далёкім Усходзе. 35. Рака, левы прыток Прыпяці; паводле падання, недалёка ад упадзення ракі ... ў Прыпяць, жыў на гары старажытнарымскі паэт Авідзіў.

*Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ*

Снежань

17 – Аляксееў Мікалай Іванавіч (1898–1985), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

23 – Грышкавец Валерый Фёдаравіч (1953, Пінск), беларускі і расійскі паэт, перакладчык, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Калеснікі (2007) – 60 гадоў з дня нараджэння.

24 – Міцкевіч Адам Бярнард (1798, Баранавіцкі р-н ці Навагрудчына – 1855), паэт, грамадскі дзеяч, публіцыст, асветнік – 215 гадоў з дня нараджэння.

24 – Кулакоўскі Аляксей Мікалаевіч (1913, Салігорскі р-н – 1986), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 100 гадоў з дня нараджэння.

24 – Чураба Мікалай Дзмітрыевіч (1913, Мінск – 1998), мастак у галіне кніжнай і станковай графікі, жывапісу – 100 гадоў з дня нараджэння.

26 – Фялінская Ева Сігізмундаўна (1793, Клецкі р-н – 1859), удзельніца нацыянальна-вызваленчага руху на Беларусі, пісьменніца, мемуарыстка – 220 гадоў з дня нараджэння.

26 – Цікоцкі Яўген Карлавіч (1893, Пецярбург – 1970), беларускі кампазітар, народны артыст Беларусі, народны артыст СССР – 120 гадоў з дня нараджэння.

27 – Вялюгін Анатоль Сцяпанавіч (1923, Сенненскі р-н – 1994), паэт, кіндраматург, перакладчык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы (1964), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968) – 90 гадоў з дня нараджэння.

28 – Дуктаў Уладзімір Уладзіміравіч (1953, Крычаў), пісьменнік – 60 гадоў з дня нараджэння.

28 – «Наша хата» (Вільня; 1908), кніга-выдавецкае таварыства – 105 гадоў з часу заснавання (існавала да 1911 г.).

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 44

Уздоўж: 1. Лістапад. 4. Запеўка. 8. След. 9. Ясна. 11. Падбярыха. 12. Туга. 14. Спор. 16. Тры. 17. Лад. 18. Сын. 19. Сто. 22. Указ. 23. Клён. 27. Паўзімнік. 29. Косы. 31. Лета. 32. Зазімак. 33. Мудрасць.

Упоперак: 1. Лістота. 2. Снег. 3. Папар. 5. Пасха. 6. Кус. 7. Заяц. 10. Астры. 13. Гарчыца. 15. Прастол. 20. Мужык. 21. Снежань. 24. Залом. 25. Зіма. 26. Сінд. 28. Кекс. 30. Сха.

Фота Святланы МІРОНЧЫК

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

– Хочаце ведаць, як з'яўляюцца нашы жарты? Слухайце ды на вус матайце... Аднойчы замерзлі ў школе батарэі. Наш слесар прыдумаў, як іх ратаваць. Расклаў на вуліцы агонь. Адкручвай батарэі, выносіў, разагравай на агні. А пасля зноў прыкручвай... Дак праз дыдзень ужо гуляла чутка па раёне: аўцюкоўцы, каб абагрэць школу, здымаюць батарэі, грэюць на кастры, распаленыя батарэі хуценька вешаюць на класах. Калі астынуць, зноў нясуць на касцёр...

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МСЦІСЛАЎСКАЕ ШКЛО – шкляныя вырабы XVI–XIX стст. з Мсціслава (сталовы посуд, пасудзіны для вадкасцяў, ваконнае шкло). Адметнае складаным S-падобным профілем многіх формаў посуду, размаляўкай каляровымі эмалямі, пластычным аздабленнем донцаў хвалістымі паддонамі, а сценак рыфленнем і накладнымі пячаткамі з нізкарэльефнымі выявамі гербаў, клеймаў гутнікаў, асобных літараў і надпісаў. Шырока выкарыстоўвалі кальцавыя паддоны ў выглядзе гладкай шкляной стужкі. Асобныя формы і пластычны дэкор посуду блізкія да аздабаў мсціслаўскай керамікі. Посуд XVII ст. сціпла

дэкараваны шклянымі жгутамі, стужкамі, пячаткамі, ніцямі і інш., часам каляровымі эмалямі. У XVIII ст. некаторыя вырабы аздаблялі шліфоўкай «у кулькі» (авалы), гравіроўкай «у оўсікі».

Збаны шара- і грушападобныя, з высокімі канічнымі, нізкімі круглапляскатымі, а таксама накладнымі (кальцавымі) паддонамі; горлы аздаблялі шклянымі жгутамі, валікамі, стужкамі, тулавы размаляўвалі геаметрычна-раслінным арнамантам, выкананым рознакаляровымі эмалямі. Куфлі шара- і грушападобныя, канічныя, цыліндрычныя, з ручкамі, дэкаратыўна выгнутымі з трох жгутаў. Большасць куфляў мела звужэнне над акруглым донцам, вышэй якога сценкі рэзка пашыраліся вонкі. Чаркі выдзімалі конусападобныя, цыліндрычныя, з прафіляванымі сценкамі. Бутлі шарападобныя і цыліндрычныя, фармаваныя адвольна, з разнастайнымі формамі рыльцаў. Пляшкі шарападобныя і біканічныя, з авальнымі паддонамі, утворанымі адзінарнымі гладкімі або хваліста ўкладзенымі стужкамі. Шклянцы адвольна выдзіманымі, канічныя, шарападобныя, цыліндрычныя, з паддонамі розных канфігурацыяў. Кубкі пераважна звонападобныя, без паддонаў, з адагнутымі вонкі венчыкамі, а таксама конусападобныя. Бакалы XVIII–XIX стст. з адвольна выдзіманымі лейкападобнымі чашамі на вальцаваных (стрыжне- і балясінападобных) і выдзіманых балясінападобных ножках з круглымі пад-

ножкамі. Ваконнае шкло ў XVII ст. выдзімалі ў выглядзе круглых шыбакдыскаў, у XVIII–XIX стст. – прамавугольных шыбак.

МСЦІСЛАЎСКАЯ КАФЛЯ – архітэктурна-дэкаратыўная кераміка XV–XVIII стст. з Мсціслава.

Кафля гаршковая з крыжападобным (XV–XVI стст.), квадратным (1-я пал. – сярэдзіна XVI ст.) і круглым (канец XV – XVI стст. і, магчыма,

XVII ст.) вусцем. Кафля XVI–XVIII стст. каробчатая – тэракотавая і паліваная (паліхромная і размаляваная), пакрытая зялёнай, светлай і цёмнакарычневай палівай. Тэракотавая кафля 1-й пал. XVI ст. мае рэльефную вонкавую пласціну без рамкі. Кафля ў канцы XVI – 1-й пал. XVII ст. была паліхромная (пераважалі зялёны, сіні і белы колеры) з 2-прыступкавай рамкай і раслінным арнамантам на вонкавай пласціне. У сярэдзіне – 3-й чвэрці XVII ст. мела рамку па краі вонкавай пласціны, багата аздаблялася раслінным арнамантам, у 2-й пал. – канцы XVII ст. была без рамкі, аздабленая барэльефным дыянавым арнамантам, з канца XVII – 1-й пал. XVIII ст. была без рамкі, з тоўстай вонкавай пласцінай вялікіх памераў, упрыгожанай раслінным або геральдычным арнамантам (высокі рэльеф). У кафлі 2-й пал. XVIII ст. малюнак на вонкавай пласціне адсутнічае, румпа мае вышыню 7–8 см.

Паводле прызначэння мсціслаўская кафля падзяляецца на сценную, карнізную (простую, складаную і вуглавую), паясную, каронкі (гарадкі). У аздабленні пашыраныя раслінны (выявы букета кветак у вазе), геральдычны (выявы гербаў і манаграмаў уладароў, герба Мсціслава), геаметрычны (рыбіна луска, рамбінныя сеткі, кропкі, кругі і інш.), зааморфны (выявы ільвоў, птушак, грыфаў і інш.), сюжэтны (выявы конніка, Юрыя-пераможцы, воіна з шабляй у руцэ і інш.) арнаменты.

У 2-й пал. XVII ст. мсціслаўскія цаніннікі (найбольш вядомы Сцяпан Палубес) працавалі ў Маскоўскай дзяржаве, дзе выраблялі архітэктурную кафлю.

Мсціслаўская кафля (XVII ст.)

Мсціслаўскае шкло. Выява герба мсціслаўскага феодала (XVII ст.)